

Іванцова Альона Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
організації судових та правоохоронних органів
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СУДДІВСЬКИЙ ІНДЕМНІТЕТ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

В середині XIX ст. до проблеми усунення зовнішнього впливу на парламентаріїв та інших виборних осіб підійшли таким чином: стали виплачувати парламентаріям індемнітет – відшкодування збитків, огорожу від шкоди. Вперше індемнітет був введений у Франції в 1789 р., в Німеччині існує з 1906 р., в Великобританії – з 1911 р., в Італії та Португалії – з 1912 р.

Індемнітет (від лат. *indemnitas* – беззбитковість, відшкодування шкоди, компенсація збитків). В ряді країн це: 1) свобода виступів та голосування в парламенті, в силу якої не допускається залучення депутата до відповідальності за його парламентську діяльність; 2) передбачене національним законодавством винагорода депутатів за їх діяльність в парламенті, що включає заробітну плату, компенсацію за оплату проїзду, користування послугами зв'язку та ін.; 3) відшкодування шкоди, компенсація (зазвичай в міжнародному праві) [2, с. 210].

Взагалі термін індемнітет має два значення.

Перше значення – невідповідальність за висловлювання та інші дії при здійсненні мандата: в палаті, в комітеті (комісії), в інших випадках, коли висловлювання носить публічний характер, а так само за зміст внесених проектів законів та інших рішень, за голосування, питання і запити, поправки та ін. [3].

Друге значення терміна «індемнітет», яке можна зустріти в конституціях та інших актах, – це винагорода парламентаря. Воно може складатися з різного роду виплат: компенсацій витрат на утримання допоміжного персоналу, проїзд, використання

засобів зв'язку та ін. Конституція США встановила в розд. 6 ст. 1, що «сенатори і представники будуть за свої послуги отримувати компенсацію, яка визначається законом і виплачується Казначейством Сполучених Штатів». У 1848 році депутатську винагороду було встановлено у Франції, в 1911 році – у Великобританії [3].

З цього приводу в суспільстві виникали дискусії.

Соціалістична доктрина народного представництва виходила з того, що депутат повинен керувати державою, не залишаючи своєї основної роботи: депутатська функція розглядалася як неосновна, а здійснювана після виконання «уроку» продуктивної роботи, а отже, не підлягала особливій оплаті, не рахуючи відшкодування витрат або втраченого заробітку. Наприклад, в ст. 82 Кубинської Конституції сказано: «Положення депутата не тягне за собою ні особистих привілеїв, ні матеріальних вигод. Протягом часу реального виконання своїх функцій депутати отримують ту ж заробітну плату з усіма наслідками» [3].

Для такого підходу дійсно існують підстави, якщо пам'ятати, що соціалістичні представницькі установи мають чисто «фасадний» характер і на ділі самі нічого не вирішують.

У демократичних же країнах, де парламентарію реально доводиться брати участь в ініціюванні, розробці та прийнятті найважливіших державних рішень, така діяльність вимагає від нього професіоналізації і великих матеріальних витрат. Парламентарій потребує консультацій фахівців, які даром не даються, йому необхідно постійне проживання в столиці, потрібні часті поїздки до виборців, систематичне користування зв'язком тощо. Тому парламентська винагорода, притому висока, розглядається нині як нормальне явище.

Винагорода французького парламентарія в три рази більше середнього рівня заробітної плати. Плюс до цього він отримує фіксовані суми, рівні 1/4 винагороди, для наймання житла і службові витрати. Держава оплачує послуги двох помічників і секретаріату депутата. Він може 40 разів на рік безкоштовно злітати в свій виборчий округ і назад і безкоштовно користуватися телефонним і поштовим зв'язком.

У США винагорода членів Конгресу також багаторазово перевищує середній рівень заробітної плати. У 1993 році конгресмени і сенатори отримали по 10 750 доларів за місяць при тому, що середня заробітна плата шахтаря становила 2660 доларів, а у робітників у промисловому виробництві – дещо менша, 2000 доларів. Правда, це порівняння, наведене газетою «Аргументи і факти» (1994, № 23), не зовсім показово [3].

Наряду з поняттям «індемнітет» необхідно розглянути такі схожі поняття, як гарантії та імунітет.

Гарантії – це засоби і механізми, що забезпечують ефективне і безперешкодне здійснення певних повноважень, а так само обов'язок державних органів, підприємств, установ, організацій, їх посадових осіб створювати умови, що сприяють певній діяльності.

Імунітет – це самостійний правовий інститут, сукупність норм, які звільняють конкретно встановлених в нормах конституції та інших законах осіб від виконання окремих юридичних обов'язків і відповідальності, що встановлюють особливі, ускладнені і відмінні від загальних правові процедури залучення до відповідальності з метою забезпечення виконання цими особами відповідних державних і громадських функцій.

Іншими словами «імунітет» означає сукупність прав і привілеїв, що надаються певній особі і гарантують його недоторканність і невідповідальність.

Наведемо кілька прикладів нормативного встановлення індемнітету в різних країнах.

Так, стаття 51 Конституції Японії свідчить: «Члени обох палат не несуть відповідальності за стінами палати у зв'язку зі своїми промовами, висловлюваннями і голосуванням в палаті». Іспанська конституція в ч. 1 ст. 71 передбачає більш широкий обсяг індемнітету: «Депутати і сенатори будуть користуватися недоторканністю в разі висловлення думок при здійсненні своїх функцій» (тобто не тільки в стінах палати), а Регламент Сенату 1982 р. йде ще далі: «Сенатори будуть користуватися, навіть після припинення свого мандата, недоторканністю в разі висловлення думок у парламентських документах і голосуваннях при здійсненні своєї функції». Втім, німецький Основний закон формулює принцип індемнітету не настільки беззастережно. Згідно ч. 1 його ст. 46 «депутат не може переслідуватися ні в судовому, ні в дисциплінарному порядку або навіть притягатися до відповідальності поза Бундестагу за своє голосування або за висловлювання, зроблене в Бундестазі або в одному з його комітетів» [3].

Щодо України, то ми знаємо, що судді недоторканні (ст. 49 З.У. «Про судоустрій та статус суддів») [4], а також відповідно до ч. 3 ст. 24 Закону України «Про Конституційний Суд» [5] суддю не може бути притягнуто до відповідальності за голосування у зв'язку з ухваленням Судом рішень та надання ним висновків, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. Суддю без згоди Суду не може бути затримано або утримано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання Судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Подання про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт Судді вносить до Суду Генеральний прокурор або особа, яка здійснює його повноваження. Рішення про надання згоди на затримання, утримування під вартою чи арешт Судді Суд ухвалює на спеціальному пленарному засіданні у формі постанови. Суддя Конституційного Суду не може бути підданий приводу чи примусовому допровадженню до будь-якого органу або установи, крім суду.

З наведеного ми можемо зазначити, що суддівська недоторканність складається з суддівського імунітету і суддівського індемнітету [6].

- Суддівський імунітет – неможливість притягнення судді до кримінальної відповідальності, арешту, затримання та інше, без відповідного дозволу певного органу.

- Суддівський індемнітет – неможливість будь-яких форм переслідування судді за думки, висловлені ним при виконанні службових обов'язків. Іншими словами, це захист судді від притягнення до відповідальності за прийняте ним рішення.

Тобто суддівський індемнітет передбачає, що судді не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному Суді, за винятком відповідальності за образу чи наклеп під час розгляду справ, прийняття рішень та дачі висновків Конституційним Судом.

З огляду на викладене можна сказати, що індемнітет, як одна з гарантій, яка передбачає в певній мірі недоторканість та імунітет, має на меті також запобігання і фінансового впливу з боку інших осіб, яке може вплинути на рішення судді.

Використані матеріали:

1. Финансирование политических партий во Франции: Сборник переводов РАН.ИНИОН. Центр социал. науч.-информ. исслед. / В. В. Маклакова, Е. В. Алферова. М., 2010. 148 с.

2. Петрученко О. А. Латинско-русский словарь. 9-е изд., испр. М.: Издание товарищества «В. В. Дуленов, наследники бр. Салаевых», 1914. 810 с.

3. Страшун Б. А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Часть общая. Том 1, М., 2000. 346 с.

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
5. Про Конституційний Суд: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 35. Ст. 376.
6. Інтерв'ю судді Андрія Іванова. URL: <http://www.judges.org.ua/dig10934.htm> (дата звернення: 25.09.2018).

Міністерство освіти і науки України

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Юридичний факультет
Кафедра процесуального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра організації судових та правоохоронних органів

Німецько-українське об'єднання юристів

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції

18-19 жовтня 2018 року
м. Чернівці

УДК 347.9(477)(08)

C91

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (*голова*);

Москвич Лідія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, завідувача кафедрою організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Остафійчук Людмила Аурелівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бутирська Ірина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Савчин Неля Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Турман Наталя Омелянівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Цибуляк-Кустевич Анна Степанівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (*відповідальний секретар*).

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в

C91 ***Україні***: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), А. С. Цибуляк-Кустевич (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці, 2018. 392 с.

До збірника увійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.).

Оргкомітет не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалу, що подано у рукописах. Для науковців, аспірантів та студентів.

УДК 347.9(477)(08)